

СТАРОДАВНЯ І СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ

АРХІТЕКТУРА КЛАСИЧНИХ АФІН, ЯК ВІТРИНА АФІНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Маковецька Олена,

студентка III-го року навчання
історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

e-mail: olenkamakovetska@gmail.com

Науковий керівник: **Секо Ярослав,**

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Культурний та економічний підйом Афін почався у V столітті до нашої ери і досяг свого апогею при Периклі. Завдяки багатим трофеям, успішній торгівлі та особливому податку – форосу, який Афінам платили всі союзні міста, що входили до Афінської архе, у місті розпочалося активне будівництво. Однією з найграндіозніших споруд, зведених у місті при Периклі, став Акрополь – центральний архітектурний ансамбль міста, який виконував роль фортеці, резиденції та громадського центру. Він є видатним досягненням грецької архітектури класичної епохи.

Потрібно розуміти, що протягом попередніх майже тридцяти років Акрополь стояв у руїнах, там не проводилися серйозні роботи. Якщо роботи і були, то вони в основному торкалися Нижнього міста, зони Агори, а на Акрополі храми стояли зруйновані. В крайнощі там могли бути якісь тимчасові будівлі, де вирушали церемонії, де вирушали культу.

У середині V ст. з'являються всі передумови у тому, щоб розпочати це грандіозне будівництво. Є гроші, є необхідний спокій для того, щоби взятися за цей проект. І, звичайно, цей проект, сам його задум досить амбітний. Наприклад, для будівель Акрополя широко використовувався мармур. Це перше таке масштабне будівництво у цьому матеріалі біля грецького материка. Якщо в епоху архаїки, ми пам'ятаємо, іонійські диптери зводилися з широким використанням мармуру, то тепер і афіняни хочуть створити щось подібне, і використовують для цього пентелійський мармур, який добувався в Аттиці і який згодом став дуже популярним і цінним матеріалом. Ось тут із мармуру тепер зводяться цілі будівлі. Це, звичайно, незвичайна розкіш, і економічно цей проект також дуже серйозний.

Розтяглася його реалізація на кілька десятиліть, практично на всю другу половину V ст. тобто ми можемо це вважати єдиним ансамблем, створеним одноразово. Але, однак, узгодженість частин, їх така собі зрежисованість і з погляду архітектури, і з погляду скульптурної програми змушує думати про те, що в основі лежить якийсь єдиний задум, який частково може належати і самому Періклу, а також людям, які входили до його найближчого оточення, у тому числі художникам, скульпторам та архітекторам [1].

Проект амбітний. І дуже важливо, що тут мала бути реалізована ідея створення якогось ансамблю, який претендує на загальногрецьке значення, панеллінське таке звучання саме через те, що Афіни в цей час претендують на консолідацію навколо себе грецьких полісів, особливо іонійських полісів. І самі афіняни, як ми пам'ятаємо, в афінському населенні дуже сильним був спочатку іонійський компонент. Усі будівлі в Афінах, скажімо, архаїчного періоду – це споруди доричного ордеру. Тепер же на Акрополі вони прагнуть ввести цей іонійський відомий компонент, поєднати доричний і іонічний ордер. І робиться це спонтанно, не стихійно. Періодично ось це поєднання ордерів або якихось окремих елементів ми знаходимо і в більш ранніх спорудах, але це швидше носить саме такий природно-стихійний характер.

Ми дивимося на реконструкцію афінського Акрополя, де одразу можемо відзначити собі головні елементи цього ансамблю, цього комплексу, які становлять його основу, його структуру. Насправді споруд на Акрополі було дуже багато. Тут було багато священних ділянок, теміносів, вівтарів, багато вотивної скульптури, якихось споруд малих форм. Але основні чотири будівлі – це, звичайно, домінуючий на Акрополі Парфенон, Пропілеї – урочисті ворота, які оформлюють вхід на Акрополь, маленький храм Афіни Нікі, який зустрічає вас при вході на Акрополь і який стоїть на бастіоні стіни Акрополя, що висунув трішки вперед. І це, звичайно, Ерехтейон, який був поставлений напроти храму Парфенона, храму Афіни [2].

Почнемо сходження на Акрополь із західного боку через Пропілеї. Пропілеї – це дуже особлива споруда. На плані, можна побачити, що це споруда симетрична. В цілому в комплексі Акрополя панує ось цей принцип симетрії.

Причому якщо ми подивимося знову на реконструкцію, то побачимо, що тут є якась перехресна перекличка між головними елементами. Наприклад, Пропілеї своїм масштабом і своїм ордером перегукуються з Парфеноном, а витончений храм Афіни Нікі як би передує враження від Ерехтейона, який глядач та паломник бачив уже на території Акрополя.

Отже, Пропілеї. Пропілеї – це колонна зала, ворота незвичайної форми, яка має кілька наскрізних проходів. Центральний прохід був ширшим. У

нього входив пандус, і до пандусу підводила священна дорога, ми пам'ятаємо про те, що «акрос поліс» (ін. грец. ἀκρόπολις) – це «верхнє місто», і що Акрополь існував в Афінах ще з мікенських часів. Але тепер замість палаців замість палацової адміністрації тут виникає святилище. І на класичну епоху, у другій половині V ст. Основним центром тяжіння у цьому ансамблі стає Парфенон. Це наймасштабніша споруда, найбільша, видна здалеку, з усіх точок, що ніби домінує над ансамблем Акрополя [3].

Особливе призначення Парфенона полягало в тому, що він будувався як пам'ятник, покликаний увінчати перемогу греків над персами, грецької культури над варварами, і як символ слави і величі Афініської держави – глави морського союзу. Поставлений на верхньому майданчику скелі Акрополя, на висоті близько 150 м над рівнем моря, Парфенон був видно не тільки з будь-якої точки міста, але і з численних суден, що підпливали до Афін. Побудований архітекторами Іктином і Калікратом, храм був доричний периптер, оточений колонадою з 46 колон, мав багате скульптурне оформлення. Зрозуміло, що така грандіозна робота була не під силу одній людині, і над створенням скульптур і рельєфів працював цілий колектив майстрів, але справжнім творцем їх по праву вважають Фідія. Йому належить загальна композиція та розробка всього скульптурного декору, частину якого він виконав сам. Парфенон – одне з найбільших творів світового мистецтва. Усе його скульптурне оформлення покликане прославити богиню Афін та її місто – Афіни.

Слід сказати, що архаїка робить безліч відкриттів. І потім класична епоха використовує ці відкриття і, власне, дає нам не так багато нових типів, нових конструкцій. Це, як і раніше, ордер, як і раніше, периптеріальні храми як основна одиниця, основний тип. Але, проте, протягом класики уточнюються і полегшуються пропорції, вишукуються гармонійніші, пропорційніші рішення. Якісь нові рішення інтер'єрів та оформлення внутрішнього простору. У тому числі виникає ось це нововведення – поєднання різних ордерних систем [4].

Зовні, як бачимо, це доричний периптер, але пропорції його здаються більше полегшеними порівняно з архаїчними якимись його попередниками і навіть у порівнянні з храмом Зевса в Олімпії, збудованому трохи раніше. Усередині ж в основній меті використано теж доричний ордер у двоярусній колонаді. Але була тут ще одна кімната, так званий опістодом, скарбниця храму. І ось усередині цієї скарбниці було виявлено фрагменти чотирьох колон іонічного ордера, як вважають. Відповідно, всередині Парфенона теж були елементи іоніки, проте приховані від очей. Вже в період культурного піднесення намітився відхід від суворого доричного стилю. Архітектори та скульптори все частіше стали додавати іонійські елементи та прийоми. Наприклад, якщо статуя Афін роботи Фідія виконана в доричному стилі, дихає спокоєм і

величчю, то створені ним скульптури для прикраси фронтона і фризів Парфенона більш динамічні і мальовничі.

Висновки. Таким чином, завершуючи велич архітектури Афін, варто зачитувати слова Перікла що: «Ми досягли могутності, для якої не треба ні багато доказів, ні свідочств, і за це нам дивуватимуться і наші сучасники і наші нащадки». Грецька архітектура як ніяка інша настільки глибоко не усвідомила зв'язок цілого та її окремих елементів, розробила систему ордерів, їх поєднання, членування і пропорції. Значним внеском древніх греків у розвиток світового мистецтва стала також постановка та практичне вирішення великих містобудівних завдань, особливо запровадження регулярної системи планування міста. Тому, можна стверджувати що архітектура класичного періоду досягла великого розквіту, та вплинула на подальший розвиток архітектури Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балух В. О., Макар Ю. І. Історія Стародавньої Греції: Курс лекцій. Чернівці: Золоті литаври 2001. 420с.: ілюстр., карти.
2. Шейко В. М., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія світової культури: Навч. Посібник. / Наук. ред. В.М Шейко. К.: Кондор, 2006. 408с.
3. Barringer J. The Athenian Akropolis, Female Power, and State Religion. Art, Myth and Ritual in Classical Greece. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. 267 p.
4. Hurwit J. M. The Athenian Acropolis: History, Mythology, and Archeology from the Neolithic Era to the Present. Cambridge: Cambridge University Press. 2000. 408 p.